

Чухненко П.С.,
завідувач кафедри методики викладання
природничо-математичних дисциплін
Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти
Чернівецької області»,
кандидат хімічних наук

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ З ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» / «ПРИРОДНИЧІ НАУКИ» / «ДОВКІЛЛЯ» У 2025/2026 Н.Р.

У 2025/2026 навчальному році в закладах загальної середньої освіти **у 5-6 класах** вивчатиметься інтегрований курс «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» **за модельними навчальними програмами, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року №898 [1].** Модельні навчальні програми розміщені на офіційному сайті Міністерства освіти і науки України [2].

У **7-8 класах та у пілотних 9-х класах** у 2025/2026 н.р. можливе вивчення:

- інтегрованого курсу «Природничі науки» (2 год./тижд.) із супутнім вивченням окремих природничих предметів;
- інтегрованого курсу природничої освітньої галузі (7-8 год./тижд.) без окремого вивчення предметів природничої освітньої галузі.

Організація навчання за першим варіантом передбачає використання модельної навчальної програми «Природничі науки. 7-9 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омелянчук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.), якій надано гриф МОН України (наказ МОН від 19.04.2024 №550). Водночас заклади загальної середньої освіти **не позбавлені можливості обирати окремі предмети до вивчення** на циклі базового предметного навчання (у 7-9 класах): хімію, біологію, фізику (географія починає вивчатися з 6 класу).

До переліку модельних навчальних програм природничої освітньої галузі, яким надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України», входять:

1) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

2) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевніук Т.В.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

3) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р.В., Каліберда М.С., Григорович О.В., Фіцайло С.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

4) модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358);

5) модельна навчальна програма «Довкілля. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.). Затверджена наказом Міністерства

освіти і науки України від 12.07.2021 №795 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки від 13.12.2021 №1358);

6) модельна навчальна програма «Природничі науки. **5-6 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж.І., Засекіна Т.М., Лашевська Г.А., Яценко В.С.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 №795;

7) модельна навчальна програма «Природничі науки. **7-9 класи** (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Мандренко Ю.І., Довгань Г.Д., Сардига М.В., Омельячук Ю.О., Боднар О.В., Ментух С.І.). Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 19.04.2024 №550.

Заклад освіти може реалізовувати одночасно кілька варіантів організації освітнього процесу, наприклад, в одному класі на паралелі обирати модельну навчальну програму «Пізнаємо природу» одного авторського колективу, у другому класі на паралелі – іншого або вивчати інтегрований курс «Довкілля» в одному класі, а в іншому – «Природничі науки». Головне **не змінювати вибір варіанту організації освітнього процесу та модельної навчальної програми при переході від 5-го до 6-го класу**, оскільки кожна з них має особливості щодо реалізації завдань природничої освітньої галузі адаптаційного циклу (5-6 класи).

У відповідності до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120 [3], освітній процес у **6-х класах** із природничої освітньої галузі організовується за такими варіантами:

- 1) інтегрований курс «Пізнаємо природу» і предмет «Географія»;
- 2) інтегрований курс «Довкілля» і предмет «Географія»;
- 3) інтегрований курс «Природничі науки» (окремий предмет «Географія» не вивчається).

Кількість годин на тиждень на вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 5-6 класах із розрахунку мінімального навчального навантаження наведено у додатку 3 [3]:

- 5 клас – 1,5 год./тижд.;
- 6 клас – 1 год./тижд.

Зауважуємо, що у 6 класі додається 1 год./тижд. із розрахунку мінімального навчального навантаження на вивчення предмета «Географія».

Кількість навчальних годин на тиждень на вивчення навчальних предметів/інтегрованих курсів, що передбачена типовим навчальним планом [3], **заклад освіти може збільшити**, використовуючи для цього години навчального навантаження, визначені типовим навчальним планом для перерозподілу між освітніми компонентами. Для 5 класу у природничій освітній галузі є змога збільшити кількість годин до 3 год./тижд.; у 6 класі – до 5 год./тижд. (додатки 1, 2) [3]. **Рекомендуємо адміністраціям закладів освіти** підсилити вивчення інтегрованих курсів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» **хоча б до 2 год./тижд.** у 5 та 6 класах.

Зважаючи, що модельні навчальні програми не містять розподілу навчального часу на вивчення окремих тем, учителі мають зробити це самостійно. Якщо вчитель вважатиме, що в умовах закладу освіти/класу досягти очікуваних навчальних результатів, визначених модельною навчальною програмою, можна, вилучивши/додавши деякі складники змісту й/або види навчальної діяльності чи в межах певного року навчання змінивши їхню послідовність, то зможе зробити це, складаючи на основі модельної навчальної програми та підручника, вибраного для навчання, власну навчальну програму, яка має бути затверджена педагогічною радою закладу освіти.

Для здійснення **оцінювання навчальних досягнень** здобувачів освіти учителям 5-6 класів варто опрацювати критерії для оцінювання за групами результатів описані в

«Критеріях оцінювання за освітніми галузями» (додаток 2 до Рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджених наказом МОН від 02.08.2024 №1093 [4]). Підсумковим оцінюванням установлюють відповідність досягнутих учнями результатів, які означені в модельній навчальній програмі як очікувані результати навчання, а в Державному стандарті базової середньої освіти – як орієнтири для оцінювання. Формувальне оцінювання стосується оцінювання процесу навчання учнів: набуття ними навчального досвіду, динаміки розвитку компетентностей та особистісного розвитку. На його основі відбуватиметься адаптація здобувачів освіти після 4 класу до вимог освітнього процесу в 5 класі та розвиток здатності учнів до співпраці й рефлексії. Формувальне оцінювання, окрім рівневого або бального, може здійснюватися у формі самооцінювання, взаємооцінювання досягнень учнів, оцінювання вчителем із використанням окремих інструментів (карток, шкал, щоденника спостереження вчителя, портфоліо результатів навчальної діяльності учнів тощо). Оцінювання (підсумкове та поточне формувальне) здійснюють, використовуючи як традиційні, так і цифрові технології. Перед виставленням семестрової оцінки встановлюють навчальний прогрес учня за групами результатів (у рівнях або балах). З природничої освітньої галузі є 4 групи результатів:

1. Пізнання світу природи засобами наукового дослідження.
2. Опрацювання, систематизація та представлення інформації природничого змісту.
3. Усвідомлення розмаїття та закономірностей природи, ролі природничих наук і техніки в житті людини; відповідальна поведінка для сталого розвитку суспільства.
4. Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту (індивідуально та у співпраці).

У Державному стандарті базової середньої освіти для природничої освітньої галузі визначено чотири групи результатів, а у свідоцтві досягнень рекомендовано виставляти оцінки за трьома групами результатів, оскільки конкретні результати групи результатів «Розвиток наукового мислення, набуття досвіду розв'язання проблем природничого змісту» враховують при оцінюванні інших груп результатів.

Для запису на сторінках журналу груп результатів допускаються скорочення: ПРО 1 – означає першу групу результатів природничої освітньої галузі тощо. Нагадуємо, що семестрові оцінки підлягають коригуванню. Річна оцінка виставляється на основі семестрових.

Для формування висновків щодо рівня досягнення учнем обов'язкових результатів навчання за певний інтервал часу (семестр, навчальний рік) за групами результатів учитель розробляє завдання з урахуванням вимог Державного стандарту базової середньої освіти на основі матеріалу відповідних тем модельних навчальних програм, за якими здійснюють освітній процес. Групи результатів можна оцінювати і за підсумками виконання практичних робіт (наприклад, групу результатів «Пізнання світу природи засобами наукового дослідження» можна оцінити за результатами виконаної учнями практичної роботи/практичних робіт (спостереження, експеримент), тематика якої/яких означена модельною навчальною програмою). Одним з видів діяльності учня, що може оцінюватися підсумковим оцінюванням, є проєктна діяльність. Учнівські проєкти оцінюються за відповідними критеріями, з якими учні ознайомлюються заздалегідь.

Оцінюванню також підлягає сформованість в учнів наскрізних умінь, визначених Державним стандартом базової середньої освіти: читання з розумінням, висловлення власної думки усно й письмово, конструктивне керування емоціями, критичне й системне мислення, логічне обґрунтування позиції, творчість, ініціативність, конструктивне керування емоціями, оцінювання ризиків, ухвалення рішень, розв'язування проблем, співпраця з іншими. Пізніше ці відомості заносяться до свідоцтва навчальних досягнень учня.

Теми досліджень у 5-6 класах тісно пов'язані з повсякденним життям, тому важливим елементом кожного дослідження є формулювання висновків відповідно до його гіпотези (припу-

щення). Саме так учні встановлюватимуть закономірності перебігу певних явищ і процесів та навчатимуться застосовувати їх під час розв'язування навчальних і життєвих проблем.

Під час виконання досліджень і розв'язання проблем учителям необхідно розвивати медіаграмотність учнів – уміння оцінювати надійність інформаційних джерел, достовірність і науковість інформації тощо та перетворювати її (інтерпретувати схеми, графіки, діаграми, інфографіку, табличні дані та, навпаки, на підставі текстової інформації або числових даних створювати графіки, діаграми тощо).

Учитель може комбінувати певні дослідження, самостійно визначати порядок їхнього виконання та час на їхнє виконання, проте виконання експерименту є обов'язковим. Тематика дослідницьких проєктів, наведені у модельних навчальних програмах, орієнтовні. Академічна свобода вчителя полягає в тому, що він може змінити предмет дослідження, об'єкт для моделювання, тематику проєктів тощо із урахуванням пізнавальних інтересів здобувачів освіти, матеріально-технічного забезпечення освітнього закладу, територіальних особливостей, потреб громади тощо.

Для якісного впровадження інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» рекомендуємо скористатися джерелами інформації [5-10]. Для більш глибокого розуміння суті викладання предметів «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» можна додатково опрацювати додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22 [11].

Враховуючи вищевикладене, пропонуємо розглянути подані матеріали на засіданнях професійних методичних спільнот учителів предметів природничої освітньої галузі та прийняти відповідні рекомендації стосовно викладання інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» / «Природничі науки» / «Довкілля» у 2025/2026 навчальному році, стежити за інформацією на сайтах МОН, ІМЗО, ДОН, КЗ «ІППОЧО» (у т.ч. користуватися вкладкою Навчально-методичне забезпечення на сайті КЗ «ІППОЧО» [7]), яка може бути оновлена.

Список використаних джерел та літератури

1. Вправи НУШ за предметами. URL: <https://www.schools-for-democracy.org/onlain-resursy/toolbox> (дата звернення: 10.06.2025).
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. №898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.06.2025).
3. Додаток 7 до листа Міністерства освіти і науки України від 19.08.2022 №1/9530-22. URL: <https://www.schoollife.org.ua/metodychni-rekomendatsiyi-shhodo-vykladannya-predmetiv-prirodnychoyi-osvitnoyi-galuzi-u-2022-2023-navchalnomu-rotsi/> (дата звернення: 10.06.2025).
4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku> (дата звернення: 10.06.2025).
5. Навчально-методичне забезпечення НУШ на сайті КЗ «ІППОЧО». URL: <https://drive.google.com/drive/folders/13Eo2-2-oQb6vRywPWRmXEBJTyWf5oBKK> (дата звернення: 10.06.2025).
6. Навчально-методичний путівник НУШ 5 клас. URL: https://docs.google.com/document/d/1752o_ItoEWcbYK5y7b7B3-zUah9XIYKQ/edit (дата звернення: 10.06.2025).
7. Навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/06/v-instytuti-modernizatsii-zmistu-osvity-pidhotovleno-resurs-navchal-no-metodychna-skarbnytsia-nush-5-6-klasy/> (дата звернення: 10.06.2025).
8. Нова українська школа: путівник для вчителя 5-6 класів. URL: <https://drive.google>.

com/file/d/1p9yEcZm2Z66tDnOWRK7Yq-y6tSnxIj41/view (дата звернення: 10.06.2025).

9. Презентації модельних навчальних програм для 5-6 класів закладів загальної середньої освіти. URL: <https://imzo.gov.ua/prezentatsii-model-nykh-navchal-nykh-prohram-dlia-5-6-klasiv-zakladiv-zahal-noi-seredn-oi-osvity/> (дата звернення: 10.06.2025).

10. Рекомендації щодо оцінювання результатів навчання здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затверджені наказом МОН від 02.08.2024 №1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennia-rekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativ-navchannia> (дата звернення: 10.06.2025).

11. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затверджена наказом МОН від 19.02.2021 №235 у редакції наказу МОН від 09.08.2024 №1120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-21#Text> (дата звернення: 10.06.2025).